

นโยบายรัฐบาล : การรักษาศีล ๕

Government Policy : The Five Precepts

พส:อธิการบดี มจร สุนทรจิตโต (บัณฑิต)

บทคัดย่อ

นโยบายสาธารณะเป็นสิ่งที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และตอบสนองความต้องการของประชาชน ในขณะที่สังคมโลกพัฒนาไปเรื่อยๆ สังคมไทยยังต้องเผชิญกับกับภาวะวิกฤติในหลายๆ ด้าน ทุกวิกฤติล้วนโยงใยถึงกันเป็นลูกโซ่ รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญว่าปัญหาทุกอย่างจะหมดไปหากคนมีคุณธรรมและจริยธรรม การที่สังคมไทยจะกลับมามีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นจะต้องเริ่มจากตัวบุคคลก่อน ด้วยการรักษาศีล ๕ เพราะเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติตนเบื้องต้น ช่วยควบคุมกาย วาจาและใจของมนุษย์ให้เรียบร้อย ให้คนเคารพกฎกติกาของสังคมและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

คำสำคัญ: นโยบายรัฐบาล, การรักษาศีล ๕

Abstract

Public policy is the government sets out to address social problems, and meet the needs of the people. As the world's society evolves. Thai society is also facing many crises. Every crisis is linked to each other. And support each other the government recognizes importance that all problems will be eliminated if people are virtuous and ethical. The thai society will return to morality and ethics, it must start with the person first, by keeping the 5 precepts because it is a basic virtue in the conduct of the first. And help to control human speech, mind let people respect the rules of society and not violate the rights of others. To keep human beings together in a peaceful society.

Keywords: Government Policy, The Five Precepts

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

๑. บทนำ

ในยุคที่สังคมโลกมีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ มนุษย์ได้รับความสะดวกสบายจากวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่รวดเร็วทันใจ ขณะเดียวกันกลับพบว่า มีปัญหามากมายเกิดขึ้นเป็นเงาตามตัวทั้งอาชญากรรม การทุจริตคอร์รัปชัน การล่วงละเมิดทางเพศ การหลอกลวงและความเสื่อมโทรมทางสุขภาพ อาจกล่าวได้ว่าคนเรามีความสุขน้อยลง เพราะมนุษย์นั้นแสวงหาวัตถุมากเกินไปจนทำให้ขาดความมีคุณธรรมและศีลธรรมอันดีงาม แม้กระทั่งในสังคมไทยปัจจุบันก็เช่นกัน รัฐบาลไทยจึงได้กำหนดนโยบาย โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕: ชาวประชาเป็นสุข^๑ ซึ่งเป็นโครงการในดำริของสมเด็จพระสังฆราชผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เพื่อสร้างความตระหนักให้พุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เพื่อให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี มีเหตุมีผล ไม่เช่นฆ่าทำร้ายซึ่งกันและกัน การนำหลักธรรมทางศาสนาไปสู่เด็ก เยาวชน และประชาชนจึงเป็น

สิ่งสำคัญที่มีความมุ่งหมายนำมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมสร้างความสุขและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับคนไทย คุณสมบัติภายในเป็นคุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติ^๒ ซึ่งสังคมไทยมีลักษณะที่เป็นสังคมของชาวพุทธ คนไทยจึงรับเอาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนายึดถือปฏิบัติในการดำเนินชีวิต พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางจิตใจของคนไทยตลอดมา^๓

หากพิจารณาวิเคราะห์ในทางนโยบาย สาธารณะจะพบว่า นโยบายสาธารณะเป็นสิ่งที่รัฐบาลกำหนดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาบูรณาการตามแนวคิดของชาติตะวันตก ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เผชิญอยู่^๔ ดังนั้นเพื่อให้นโยบายที่กำหนดขึ้นมาสามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้จริง จำเป็นต้องอาศัยกรอบแห่งการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ (Public Policy Analysis) การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะนั้นจะ

^๑ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, *แนวทางการดำเนินงานโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข ในดำริของสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ญาณสังวร ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง)*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑-๗.

^๒ ภทรวดี ปรินแดน และนิเทศ สนั่นนารี, “การบริหารศรัทธา : การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก”, *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : หน้า ๑๐๐.

^๓ พระหนูกัน กตคุโณ (ฤาวิเศษ), “การศึกษาการสร้างบารมีตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ของชาวบ้านหนองแขง ตอตั้ง ตำบลคึมชาด อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น”, *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน ๒๕๕๗-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘) : หน้า ๑๖๖.

^๔ สยามพร พันธไชย, “หลักพุทธบูรณาการเครื่องมือครองใจคนของผู้บริหารยุคใหม่”, *วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๘) : หน้า ๑๕๔.

ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มคนในสังคมที่แตกต่างกันออกไป อาทิ นักวิทยาศาสตร์ต้องการให้การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะเป็นการแสวงหาความจริงเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น นักวิชาชีพต้องการให้การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะเป็นการแสวงหานโยบายที่ดีกว่าเพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชน รัฐบาลต้องการให้การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกกำหนดนโยบายสาธารณะที่สามารถตอบสนองความต้องการของสาธารณะชนมากที่สุด เพื่อเป็นฐานเสี่ยงในการเลือกตั้งครั้งต่อไป นักบริหารต้องการให้นักวิเคราะห์นโยบายสาธารณะเป็นความพยายามที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล มีจุดเน้นที่ผลลัพธ์ของนโยบายเป็นสำคัญ ส่วนประชาชนต้องการให้การวิเคราะห์นโยบายเป็นการหาเหตุผลสนับสนุนข้อโต้แย้งต่อนโยบายที่ตนต้องการ^๔ จากมุมมองและแนวความคิดที่แตกต่างกันนี้ทำให้มีผู้กำหนดหรือให้คำนิยามความหมายของการวิเคราะห์นโยบายไว้หลายประการด้วยกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ (Public Policy Analysis) มีจุดมุ่งหมายคือ เพื่อศึกษาถึงนโยบายที่มีอยู่และพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ รวมทั้งผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นลักษณะการศึกษาในรูปแบบนี้เป็นการศึกษาในรูปแบบเชิงประจักษ์ (empirical Approach) หรือ

ที่เรียกว่า การศึกษาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Policy Approach) และเพื่อแสวงหานโยบายที่ดีกว่านโยบายในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ เป็นการศึกษาเชิงปทัสถาน (Normative Approach) การวิเคราะห์นโยบายจะมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ (Policy Making) โดยขั้นตอนการวิเคราะห์นโยบายแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้คือ ๑) การก่อตัวของนโยบายสาธารณะ (Public policy formulation) ๒) การกำหนดนโยบายสาธารณะ (Public Policy Making) ๓) การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Public Policy Implementation) และ ๔) การประเมินผลนโยบายสาธารณะ (Public Policy Evaluation)

ในกรณีที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ถ้าคนไทยน้อมนำหลักการของพระพุทธศาสนามาประพฤติ โดยทั่วถึงเจตนารมณ์แห่งพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงหลักการปฏิบัติในระดับบุคคลตั้งแต่เบื้องต้นไปจนถึงการพัฒนาตนเองเพื่อความดีงามสูงสุดและหลักปฏิบัติต่อชุมชน สังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเกิดเสรีภาพตามหลักมนุษยธรรม ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า คำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด

^๔ Barbara Barnes and Melvin J. Dubnic อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ, เอกสารการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ อันดับปีที่ ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๕.

ก็คือ คำสอนหลักปฏิบัติในชั้นศีล^๖ จะเห็นได้ว่า ศีล ๕ เป็นมนุษยธรรม คือ ธรรมของมนุษย์ที่มีความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่วความทุจริตทางกายและทางวาจา รวมทั้งสิ่งไม่ดีทุกประการ^๗ เพราะคนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่ว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียุทธธรรมสำหรับมนุษย์อีกด้วย ซึ่งศีลเป็นการรักษากาย วาจา และใจให้สงบและเยือกเย็น เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า โลกนี้จะสงบร่มเย็นเมื่อคนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่เบียดเบียนกันทางกาย วาจา การกระทำใดที่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่ดีและที่ชั่ว คำตอบสำหรับขรवासผู้ครองเรือนทั่วไปอยู่ที่ศีล ๕ เป็นการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนาขั้นต้น หากประพฤติปฏิบัติตามกันไม่ได้ก็จะไม่ได้ประโยชน์จากการเป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งศีล ๕ นี้มีอิทธิพลต่อสังคมมากเพราะจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมด้านศีลธรรมของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^๘

การรักษาศีล ๕ จึงเป็นการกระทำความดีทำให้ผู้ที่รักษาศีลมีคุณสมบัติมีความสามารถช่วยตนเองได้และส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบ^๙ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยในแนวทางนี้ตอบสนองการแก้ไขปัญหาระดับชาติ โดยเน้นการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ด้วยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ซึ่งทรงมีพระราชดำรัสด้วยความห่วงพระทัยว่า ปัญหาที่สังคมมานานจะไม่ได้รับการแก้ไขและจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในสังคมไทย หากการพัฒนาประเทศยังคงยึดเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางแทนการพัฒนาคนที่มีคุณภาพของสังคม เพราะบรรทัดฐานชีวิตคุณธรรมในสังคมไทยที่มาจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ผู้ที่มีความประพฤติทางกาย วาจา เป็นปกติอยู่ในกรอบของศีลธรรมหรือกฎระเบียบของสังคม จะทำหรือพูดคิดสิ่งใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตัวเองและสังคม^{๑๐} ซึ่งอนุมานได้จากการดำเนินชีวิตตาม

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓๑-๔๓๒.

^๗ พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๐๖.

^๘ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, **คนจริงที่ต้องเข้าใจ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐.

^๙ ธนิต อยู่โพธิ์, **อานิสสศีล ๕**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙๘.

^{๑๐} พระประภาส ปณฺณาคโม, “ปรัชญาพุทธศาสนาเถรวาท”, **วารสารวิชาการธรรมทศน์**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : หน้า ๑๑.

ปกติของชาวไทยพุทธ แนวทางคุณธรรมพื้นฐานดังกล่าว ได้แก่ ศีล ๕ คือ ไม่มุ่งทำร้ายผู้อื่น ไม่ทุจริต ฉ้อโกง ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จ และไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดให้โทษ^{๑๑} หากพิจารณาในรายละเอียดของคุณธรรมพื้นฐาน ๕ ประการขั้นต้นแล้วจะพบว่า คุณธรรมดังกล่าวมีแต่จะเสริมสร้างให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข และยังเป็นการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา ชุมชนและสังคม ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ต่างคนต่างไม่มีศีลกันแล้วจะเห็นได้ทันทีว่าเป็นภาวะที่ทนไม่ได้ ตัวเองก็ทนไม่ได้ เมื่อตัวเองไม่มีศีลตัวเองจะทนพฤติกรรมของตัวเองไม่ได้ ถ้าคนไม่มีศีลกันแล้วจะเกิดเสนียดจัญไรของคนในสังคมมากขึ้น^{๑๒}

ฉะนั้นการสร้างความสุขให้แก่คนในชาตินั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องเร่งฟื้นฟูจิตใจ ส่งเสริมให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมให้กับสังคม รวมถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรมในการทำหน้าที่นั้น ถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ให้การยอมรับนับถือจากบุคคลและสังคมทั่วไป^{๑๓} ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนที่กำลังจะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติ ความรู้

ความเข้าใจและการปฏิบัติตามศีล ๕ ของเยาวชนไทยถือเป็นดัชนีบ่งชี้ในด้านคุณธรรมพื้นฐานที่พระพุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติ โดยฝึกคิดเชิงบวกมองโลกในแง่ดี สร้างความสุนทรีย์และความงดงามของจิตใจ โดยความรักและความปรารถนาดีเป็นวิถีแห่งความสุข^{๑๔} จะได้เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงของชาติสืบไป

๒. กระบวนการนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของรัฐบาลโดยผ่านการกระบวนการ ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การก่อตัวของนโยบายสาธารณะ (Public Policy for Mulation) ๒) การกำหนดนโยบายสาธารณะ (Public Policy Making) ๓) การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Public Policy Implementation) และ ๔) การประเมินผลนโยบายสาธารณะ (Public Policy Evaluation) เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของประชาชน โดยมีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายท่านได้ ให้นำแนวคิดและกระบวนการเกิดนโยบายสาธารณะไว้ ดังต่อไปนี้

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘-๘๔.

^{๑๒} พุทธทาสภิกขุ, **ทาน ศีล ภาวนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗.

^{๑๓} พระเมธีวชิรภูษิต, “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการขับเคลื่อนพัฒนา”, **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : หน้า ๑๑๑.

^{๑๔} นิเทศ สนั่นนารี และเดชา บัวเทศ, “การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวพุทธเพื่อความสำเร็จในการทำงาน”, **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๗) : หน้า ๒๗.

Anderson^{๑๕} ได้ให้กรอบแนวคิดในกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างเป็นลำดับขั้นตอนไว้ ๕ ขั้นตอน คือ

๑. Problem Formation การก่อตัวของปัญหา นโยบาย (Policy Problem) โดยมองว่าปัญหานั้นเป็นปัญหาสาธารณะ หรือเป็นวาระของรัฐบาลที่ต้องกระทำหรือไม่ (Policy Agenda) และต้องพิจารณาว่าเป็นปัญหาจริงๆ

๒. Formulation การก่อรูปนโยบาย เป็นการกำหนดทางเลือกของนโยบาย (Policy Alternatives) ว่ามีทางเลือกใดสามารถแก้ปัญหา และใครเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย หากทางเลือกมีหลายทางก็ต้องวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือกด้วย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ (Cost-benefit Analysis)

๓. Adoption การตัดสินใจนโยบาย เป็นการตัดสินใจว่าทางเลือกต่างๆ ที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วจะตัดสินใจเลือกทางเลือกใดหรือนำทางเลือกใดไปบังคับใช้ และเป็นสิ่งที่ต้องการให้เป็น และใครจะเป็นผู้ตัดสินใจนโยบาย

๔. Implementation การนำนโยบายไปปฏิบัติ เมื่อได้ตัดสินใจเลือกนโยบายที่เห็นว่าดีที่สุดแล้ว ก็นำนโยบายที่เลือกแล้วไปปฏิบัติให้บรรลุผล และมีอะไรเป็นผลกระทบต่อนโยบายของนโยบาย

๕. Evaluation การประเมินผลนโยบาย โดยการวัดว่านโยบายมีประสิทธิภาพหรือผลกระทบ

อย่างไรหลังจากนำนโยบายนั้นไปสู่การปฏิบัติ และใครจะเป็นผู้ประเมินผลนโยบาย อะไรคือ ผลที่ตามมาของนโยบายจากการประเมินผล

จากการวิเคราะห์กระบวนการเกิดนโยบายสาธารณะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้เขียนเปรียบเทียบกับปัญหาของสังคมไทยที่กำลังเผชิญในรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีที่ต้องการให้เด็ก เยาวชน ประชาชน ได้ตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาศิล ๕ และตั้งใจรักษาศิล ๕ เพื่อก่อให้เกิดความสมัคสมานสามัคคี นำพาประเทศไทยไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุข โดยเริ่มจากหน่วยเล็กๆ ของสังคมคือ ครอบครัว ครอบครัวไปถึงหมู่บ้าน จังหวัด และภาพรวมในระดับประเทศ โดยรัฐบาลนำมาเป็นนโยบายเร่งด่วนที่มโนนโยบายให้นามิตทางวัฒนธรรมและศาสนา มาสร้างความสุขและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับประชาชน เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์และคืนความสุขให้กับคนในชาติ โดยมีหน่วยงานที่ดำเนินการเรื่องนี้เป็นหลักคือ กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นองค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่ดูแลและพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน ให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่นที่ทางราชการรับรอง เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั่วประเทศ ภายใต้กรอบแห่งพระพุทธศาสนา และนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และความมั่นคงของประเทศไทยอย่างยั่งยืน

^{๑๕} Anderson, J. E., *Public Policy-making*, (New York : Praeger, 1975), pp. 26-27.

๓. คุณธรรมจริยธรรมของไทย : การรักษา ศีล ๕

จากเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการเห็นสังคมไทยมีคุณธรรมจริยธรรม เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันรวมถึงสังคมโลกที่เปิดกว้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ล้วนเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาสังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับกับภาวะวิกฤติในหลายๆ ด้าน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกันเมื่อเกิดวิกฤติขึ้นในด้านใดด้านหนึ่งของสังคมไทยนั้นหมายถึงว่าผลพวงจากวิกฤตินั้นย่อมกระทบต่อระบบในสังคมนั้นด้วย จนทำให้ภาพลักษณ์ของประเทศเกิดวิกฤติทางสังคมจึงจำเป็นต้องส่งเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย สร้างความสุขให้กับพี่น้องประชาชนและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้แก่ประชาชน การส่งเสริมคุณธรรมของสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข และสมานฉันท์ของประชาชนในฐานะที่กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นองค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ประชาชนน้อมนำหลักธรรมคำสอนไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันและพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของประชาชนทั้งประเทศ ตลอดจนให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นที่ทางราชการรองรับได้เล็งเห็นผลกระทบจากวิกฤติทางสังคมในบ้านเมืองปัจจุบันที่บุคคลในสังคมบาง

ส่วนเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน จนเกิดเป็นภาวะวิกฤติทางสังคม ถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยจะต้องนำกระบวนการที่ศรัทธาทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ในขณะนี้ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้นมีส่วนสำคัญและศาสนายังเป็นสื่อกลางที่สามารถนำมาเป็นแกนหลักในการเสริมสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้น ภายใต้หลักธรรมทางศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ เป็นสังคมคุณธรรมอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งจำเป็นต้องมีการบูรณาการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมในระดับประเทศ ปลุกจิตสำนึกให้มิสรีฐธาและยึดมั่นในศาสนาอย่างมั่นคง กับทั้งใช้กลไกภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสื่อมวลชน และภาคเครือข่ายทางศาสนา ดำเนินการตามบทบาทภาระหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานในการร่วมรณรงค์ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกเพศทุกวัย ทุกพื้นที่ทั้งประเทศให้รักษาศีล ๕ โดยมีวัดเป็นทุนทางสังคมที่มีศักยภาพเป็นศูนย์พัฒนาจิตใจของคนทุกเพศทุกวัย เป็นศูนย์สร้างครอบครัวรักษาศีล ๕ และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อนำพาประเทศไปสู่ความปรองดองสมานฉันท์ สามัคคีและเอื้ออาทรต่อกันอันเป็นการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืน^{๑๖} การรักษาศีลพื้นฐานหรือศีล ๕ ซึ่งเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำหรือหลักความประพฤติ

^{๑๖} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงานโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาชนเป็นสุขในตำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑-๓.

อย่างน้อยที่สุดในระดับศีลย่อมก่อให้เกิดความปกติเรียบร้อยดีงามแก่ผู้ประพฤติกระทั่งภาพรวมของสังคมย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย ดังในสรวงศาตกกล่าวถึงศีลไว้ดังนี้ บุคคลใดในโลกนี้สารวมกาย วาจา ไม่ทำบาปกรรมอะไร ไม่พูดจาเหลวไหล เพราะเหตุแห่งตน บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าผู้มีศีล ความเปลี่ยนทางสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้คุณธรรมประจำตัวปัจเจกบุคคลลดลงในหลายๆ ด้าน เช่น ปล่อยตนเองให้หลงไปตามกิเลสตัณหา ความอยากต่างๆ จนขาดความยับยั้งชั่งใจ ยึดมั่นในศักดิ์ศรีอย่างงมงายไม่นึกถึงความถูกต้องชอบธรรม ไม่นำปัญญามาพิจารณาเหตุผล ขาดความยำเกรงต่อกฎหมายบ้านเมือง สร้างเวรภัยต่อกันไม่สิ้นสุด ขาดความละเอียดเกรงกลัวต่อบาปต่อความชั่วทั้งหลาย ขาดขันติความอดทนต่อการกระทบกระทั่ง ขาดเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อคุณธรรมที่จะส่งเสริมความดีแห่งปัจเจกบุคคลลดลงย่อมทำให้เกิดการกระทำล่วงละเมิดศีล ๕ มากขึ้น ด้วยไม่สามารถควบคุมทางกาย วาจาให้อยู่ภายในกรอบของศีล ๕ ได้ ในขณะเดียวกันปัจจุบันยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการรักษาศีล ๕ ทำให้ไม่สามารถประพฤติอยู่ภายในกรอบของศีล ๕ ได้ ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะการสมათานศีลจากพระสงฆ์แล้วนำมาปฏิบัติเท่านั้น การรักษาศีลนั้นสามารถเริ่มจากตนเองก็ได้เพียงแต่ผู้รักษาศีลต้องมีความตั้งใจต้งใจจากการกระทำอันมิชอบ และ

ในขณะเดียวกันการรับศีลจากพระสงฆ์ ผู้รับศีลจะมีศีลได้ด้วยการประพฤติประคับประคองมิให้ล่วงละเมิดศีล รักษาศีลมิให้ขาดหรือต่างพร้อย ด้วยการประคับประคองกายวาจา ใจให้อยู่ในกรอบของศีล รู้จักยับยั้งชั่งใจ บังคับ ควบคุม และฝึกอบรมจิตใจตนเองให้แสดงออกต่อสิ่งที่มากระทบอย่างเหมาะสม ทั้งสิ่งที่น่าพึงพอใจและไม่น่าพึงพอใจ เพื่อให้ผู้รักษาศีลสามารถประพฤติตนอยู่ภายในกรอบของศีล ๕ จนกระทั่งสามารถรักษาศีล ๕ ได้มั่นคง จึงควรนำหลักธรรมอื่นมาสนับสนุนเพื่อให้การรักษาศีล ๕ เกิดความสมบูรณ์ ดังในหนังสือเบิกบานในชีวิตและตายอย่างสันติของทะเลาะ^{๑๗} กล่าวไว้ว่า ปัจจัยต่างๆ อันจะช่วยให้สามารถประครองโพธิจิตเอาไว้ได้และป้องกันไม่ให้เกิดความคิดที่ตีเลื่อมถอยไปทีได้ผลมากที่สุดคือ การบำเพ็ญขันติบารมี ทั้งนี้เพราะเมื่อมีคนพยายามทำร้ายหรือสร้างความเสียหายแก่เรา เราอาจมีแนวโน้มที่จะขาดซึ่งความเมตตากรุณาโดยง่ายมีเพียงการฝึกความอดทนเท่านั้นที่จะช่วยได้

๔. บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างความสัมพันธ์ของนโยบายสาธารณะที่รัฐบาลจัดให้มี โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข ในมุมมองของผู้เขียน ทำให้ทราบว่า ปัญหาต่างๆ ที่พบเจอในทุกวันนี้ส่วนใหญ่ล้วนเกิด

^{๑๗} ทะเลาะ, เบิกบานในชีวิตและตายอย่างสันติ, แปลโดย ธารา รินศานต์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๓), หน้า ๙๒.

จากการที่คนขาดคุณธรรมและจริยธรรม การที่สังคมไทยจะกลับมามีคุณธรรมและจริยธรรมนั้นจะต้องเริ่มจากตัวบุคคลก่อน เพราะการที่จะขจัดปัญหาใดๆ ก็ตามไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรืออาชญากรรมทุกปัญหาจะหมดไป สังคมจะอยู่ดีมีสุขหากคนในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม การที่รัฐบาลสนับสนุนให้เกิดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ถือเป็นเรื่องที่ดี เพราะศีล ๕ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน เป็นเครื่องช่วยควบคุมกาย วาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขพอสมควร หากมีผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่ง หรือหลายข้อแล้วก็จะแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำผิดปกติของมนุษย์ออกมา ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายเกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองหมู่คณะและสังคมส่วนรวม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ศีลคือความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว ความทุจริต สิ่งที่ไม่ดีทุกประการ การรักษาศีลจึงเป็นบุญกิริยาวัตถุคือ วิธีการทำบุญอย่างหนึ่งได้ทั้งบุญจากการบำเพ็ญมหาทานและบุญจากการรักษาศีล เพราะทุกครั้งที่เราตั้งใจงดเว้นจากความชั่วตั้งใจที่จะไม่เบียดเบียนใคร ย่อมจะเกิดกระแสแห่งความดี เกิดความเมตตาขึ้นในใจที่เรียกว่า กระแสบุญ อันเป็นเครื่องชำระจิตใจของเราให้สะอาดบริสุทธิ์ การรักษาศีลจึงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจให้บริสุทธิ์ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ศีลยังเป็นคุณธรรมอันงามด้วยคุณลักษณะ ๒ ประการ คือ เป็นคุณธรรมที่รักษากาย วาจาให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นคุณธรรมอันนำไปสู่กุศลธรรมเบื้องต้นคือ สมาธิ (Meditation) และปัญญาต่อไป หากการรักษาศีลในข้อที่สูงยิ่งขึ้นไป ย่อมเป็นมหา

ทานอันยิ่งใหญ่ เป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ที่สามารถชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

การรักษาศีล ๕ นับเป็นพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติตนอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นให้คนเคารพกฎกติกาของสังคมและไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ในแง่ศีลเป็นธรรมเพื่อธรรมย่อมมีอานิสงส์เกิดความสงบสุขแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ ในทางสังคมการรักษาศีล ๕ ย่อมก่อให้เกิดความปกติเรียบร้อยดีงามแก่ผู้ปฏิบัติ กระทั่งภาพรวมของสังคมย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย ผู้ใดรักษาศีล ๕ ย่อมได้รับอานิสงส์ของการรักษาศีล ๕ ในขณะเดียวกันผู้ละเมิดศีล ๕ ย่อมได้รับโทษจากผลการกระทำของตนเอง ทั้งความผิดทางกฎหมาย และวิบากแห่งกรรมชั่ว ในขณะที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาแต่ในปัจจุบันคนไทยกลับรักษาศีล ๕ น้อยลง ซึ่งผลจากการล่วงละเมิดศีล ๕ หลักการพื้นฐานในการควบคุมกาย วาจา ก่อให้เกิดผลร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินที่สามารถพบเห็นได้ดังตัวอย่างทางสื่อต่างๆ อันส่งผลให้สภาพสังคมปัจจุบันเกิดการกระทำในด้นลบที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น อาชญากรรมที่ร้ายแรงแทบทั้งหมดเป็นเรื่องของการละเมิดศีล ๕ กลายเป็นสังคมที่มากไปด้วยการสังหารผลาญชีวิต การปองร้าย การทำร้าย การลักขโมย การปล้น การแย่งชิง การทำความผิดทางเพศ เกิดคดีฆาตกรรม โจรกรรม ข่มขืน หลอกหลวง รวมถึงการเสพของมีนเมาและสิ่งเสพติดอันก่อให้เกิดปัญหาและเป็นสาเหตุสำคัญของอุบัติเหตุต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา ศีล ๕ สามารถประพฤติปฏิบัติได้กับคนทุกระดับ ผู้ที่รักษาศีล ๕ ได้ครบบริบูรณ์นั้นถือว่าเป็นผู้ที่มีความ

อดทนต่อสิ่งเร้าต่างๆ ที่มากระทบทั้งทางกาย วาจา และใจ หากทุกคนประพฤติปฏิบัติได้ดังนี้แล้ว การเบียดเบียนของคนในสังคมก็จะลดน้อยลง ปัญหาต่างๆ ที่จะตามมาก็จะลดน้อยลงเช่นกัน ดังนั้น ศิลปินจึงเป็นคุณธรรมที่ทำให้เข้าถึงความเป็นยอดคนมีความเป็นปกติเป็นผู้ที่เย็นกาย เย็นใจ และมีชีวิตที่ปลอดโปร่ง ปลอดภัยอยู่เสมอ เมื่อใดก็ตามที่บุคคลรักษาศีล ๕ ย่อมเกิดคุณค่าต่อตัวเอง ดังนี้

๑. บุคคลย่อมเกิดความตระหนักที่จะนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๒. บุคคลทุกอาชีพสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีความสามัคคี เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๓. ได้ประกอบศาสนกิจที่มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม เป็นการสร้างบุญสร้างกุศลเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นมงคลของชีวิต

๔. ได้ฝึกจิตให้ไม่หวั่นไหวกับสรรเสริญ-นิินทา สุข-ทุกข์ ลาภ-เสื่อมลาภ ยศ-เสื่อมยศ ทำให้จิตไม่เศร้าโศก ไม่มัวหมอง มีจิตที่อัมเอบผ่องใสสามารถเข้าถึงพระนิพพานได้พบความสุขที่แท้จริง

๕. ได้ฝึกวินัยในตนเองให้รู้จักระวางตัวควบคุมตัว วางตัวได้เหมาะสมและปฏิบัติตามระเบียบวินัยของหมู่คณะ

๖. ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตคือ รู้จักใช้ชีวิตตามบทบัญญัติของศีล ๕ รู้จักพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ

๗. ได้ผ่อนคลายความเครียดต่างๆ จากความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อพระรัตนตรัยปฏิบัติตามตามหลักของศีล ๕ เป็นการพักผ่อนทั้งร่างกาย

และจิตใจ ทำให้มีความสุขในชีวิต

นอกจากนี้ การรักษาศีล ๕ ยังมีประโยชน์และคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ ดังนี้

๑. เป็นการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนทำให้วัดเป็นแหล่งบ่มเพาะความดี สามารถดำรงรักษาความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

๒. ภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคสื่อมวลชนมีความตระหนักในการมีส่วนร่วมสร้างสังคมสันติสุขโดยการรณรงค์ให้ทุกคนรักษาศีล ๕

๓. เกิดการบูรณาการความร่วมมือและส่งเสริมสนับสนุนบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความดีในทุกหมู่บ้าน ทุกครอบครัว ทุกโรงเรียน

๔. เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ประองตองสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

๕. ทำให้หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นศูนย์รวมคนดีของสังคม เป็นที่รู้จักกันไปทั่วประเทศและทั่วโลก เป็นการเผยแพร่ชื่อเสียง ทั้งระดับชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ ส่งผลให้คนในชุมชนรู้คุณค่าของศาสนาด้วยการปฏิบัติ

๖. เป็นการสร้างประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง ปลอดภัยจากพิษภัยที่บ่อนทำลายชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สุขทางตรงต่อประชาชนในชุมชนและเกิดประโยชน์ทางอ้อมต่อการพัฒนาประเทศ

๗. เป็นโครงการที่เป็นฐานของทุกชีวิต ก่อเกิดความปรองดอง สมานฉันท์ สามัคคี และ
ชาวพุทธที่ต้องการความสุขที่แท้จริง และยัง ความมั่นคงของประเทศชาติ
เป็นการสร้างความผูกพันอันดีระหว่างคนในชาติ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. แนวทางการดำเนินงานโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข
ในตำริของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามงคลอาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ ๒
(ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด,
๒๕๕๗.

ทะเล ลามะ. เบิกบานในชีวิตและตายอย่างสันติ. แปลโดย ธารา รินศานต์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๓.

ธนิศ อยู่โพธิ์. อานิสงส์ศีล ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
กรมการปกครอง, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๙.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พุทธทาสภิกขุ. ทาน ศีล ภาวนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. คนจริงที่ต้องเข้าใจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

(๒) วารสาร :

นิเทศ สนั่นนารี และเดชา บัวเทศ. “การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามแนวพุทธเพื่อความสำเร็จใน
การทำงาน”. วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๗).

พระประภาส ปณฺณาคโม. “ปรัชญาพุทธศาสนาเถรวาท”. วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๑๔
ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗).

พระเมธีวชิรภูษิต. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการขับเคลื่อนพัฒนา”. วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๑๔
ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗).

พระหนูกัน กตคุโณ (ถาวีเศษ). “การศึกษาการสร้างบารมีตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ของชาวบ้านหนอง
แวงต่อตั้ง ตำบลคิมชาต อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**,
ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (พฤศจิกายน ๒๕๕๗-กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).

ภัทรวดี ปริณแคน และนิเทศ สนั่นนารี. “การบริหารศรัทธา : การแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก”. **วารสาร
วิชาการธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มีนาคม-มิถุนายน ๒๕๕๗).

สยามพร พันธุ์ไชย. “หลักพุทธบูรณาการเครื่องมือครองใจคนของผู้บริหารยุคใหม่”. **วารสารวิชาการ
ธรรมทรรศน์**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ตุลาคม ๒๕๕๘).

(๓) เอกสารอื่นๆ :

สมบัติ อารังธัญวงศ์. **การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ**. เอกสารการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ อันดับ
ที่ ๕๐. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, ๒๕๓๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(1) Book :

Anderson, J. E. **Public Policy-making**. New York : Praeger, 1975.